

BATIDAKİ DOĞU

JACK GOODY (1919)

Jack Goody olarak bilinen Sir John Rankine Goody Hammersmith, Londra'da doğdu. Eğitime St Albans Okulunda başladı. 1938'de İngiliz edebiyatı okumak için Cambridge'teki St John's College'a gitti ve burada Eric Hobsbawm gibi solcu entelektüellerle tanıştı. Goody, İkinci Dünya Savaşında görev yapmak için üniversiteden ayrıldı. Subay eğitiminin ardından İngiliz ordusuna katıldı. Kuzey Afrika'da savaşırken Almanlar tarafından yakalandı ve üç yıl boyunca esir kamplarında kaldı. Serbest bırakıldıktan sonra eğitimine devam etmek için Cambridge'e döndü. 1946'da üniversite eğitimine yeniden başladığında Arkeoloji ve Antropoloji Bölümüne geçti. 1954 ile 1987 yılları arasında çeşitli üniversitelerde profesörlük yaptı. 2005 Queen's Birthday Honours'ta, "Sosyal Antropolojiye hizmetleri için" şövalye olarak atandı ve sir unvanına sahip oldu. 2006 yılında Fransız Cumhuriyeti tarafından Sanat ve Edebiyat Nişanı verildi. Goody 2015'te 95 yaşındayken vefat etti.

İSMAIL MERT BEZGİN (1978)

Çorum'da doğdu. İlkokul, ortaokul ve lise eğitimini Çorum'da tamamladı. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümünden mezun oldu. Tuğba'nın kocası, Çınar ve Tarçın'ın babası.

BURHAN MERT ANGILI (1980)

Ankara'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini TED Ankara Kolejinde tamamladı. ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümünden 2002 yılında mezun oldu. Bilkent Üniversitesinde Siyaset Bilimi alanında master yaptı. Şu anda bir kamu kurumunda çalışıyor.

Batıdaki Doğu

© 2018, ALFA Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti

L'Orient en Occident

© 1999, Editions du Seuil

Maurice Olender editörlüğünde *La Librairie du XXIe siècle* koleksiyonundan yayımlanmıştır.

Cambridge University Press'in 1996 tarihli *The East in the West* isimli İngilizce baskısından çevrilmiştir.

Kitabın Türkçe yayın hakları Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti'ne aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Yayıncı ve Genel Yayın Yönetmeni M. Faruk Bayrak

Genel Müdür Vedat Bayrak

Yayın Yönetmeni Mustafa Küpüşoğlu

Çevirmen İsmail Mert Bezgin - Burhan Mert Angılı

Kitap Editörü Çiğdem Şentuğ

Kapak Tasarımı Fusün Turcan Elmasoğlu

Sayfa Tasarımı Ebru Aydın

ISBN 978-625-449-518-2

1. Basım: Ocak 2022

Baskı ve Cilt

Melisa Matbaacılık

Çiftelhavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8 Bayrampaşa-İstanbul

Tel: 0(212) 674 97 23 Faks: 0(212) 674 97 29

Sertifika no: 45099

Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

Alemdar Mahallesi Ticarethane Sokak No: 15 34110 Çağaloğlu-İstanbul

Tel: 0(212) 511 53 03 (pbx) Faks: 0(212) 519 33 00

www.alfakitap.com - info@alfakitap.com

Sertifika no: 43949

Jack Goody
BATIDAKİ
DOĞU

Çeviren: Burhan Mert Angılı- İsmail Mert Bezin

tamadres.com

ALFA

tamadres.com

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ, 7

GİRİŞ, 9

1	Akılcılık İnceleme Altında	25
2	Akılcılık ve <i>Ragioneria</i> : Defter Tutma ve İktisadi Mucize	78
3	Ortaçağ ve Erken Sömürge Döneminde: Hindistan Ticareti ve Ekonomisi	124
4	Hindistan'ın Ticaret ve Sanayisinin Büyümesi	167
5	Doğuda Aile ve İş Hayatı	202
6	Kolektif Yaşamdan Bireye mi? Batıda Ailenin Tarihyazımı	234
7	Emek, Üretim ve İletişim	296
8	Sonsöz Yerine	325
Ek:	Doğu ile Batı Arasındaki Erken Bağlar	357

KAYNAKÇA, 375

DİZİN, 409

tamadres.com

SUNUŞ

Bu alışma için gerekli kaynaklar, Ahmedabad'daki Hindistan İşletme Enstitüsü, Osaka'daki Etnoloji Müzesi, Paris'teki Sosyal Bilimler Yüksek Okulu ve İngiltere'deki Cambridge Üniversitesi'nden sağlanmıştır. Eserin büyük bölümü Kuzey Carolina'daki Ulusal Beřeri Bilimler Merkezi, Berlin'deki Wissenschaftskolleg ve Cambridge'teki St. John's College'ta kaleme alınmıştır. Bütün bu kuruluşlara yardımlarından dolayı minnettarım.

Birinci bölümü Stockholm'de Rezius Madalyasını aldığım sırada ders olarak vermiştim; beşinci bölümün taslağı Doğu Anglia Üniversitesi'nde St. John's College dersi olarak verildi, tezimin diğer bölümleri Hong Kong Çin Üniversitesi, Singapur Ulusal Üniversitesi, Tayvan'daki Sinca Akademisi, Berlin'deki Wissenschaftskolleg, Kuzey Carolina'daki Ulusal Beřeri Bilimler Merkezi ve özellikle Urbana'daki Illinois Üniversitesi'nde tartışılmıştır. Bu fikirlerin ilk hallerini dinleyenlere teşekkür ederim.

Kitabın bölümleri Malcolm Schofield ve Geoffrey Lloyd (birinci bölüm), Asha Sarabhai (dördüncü bölüm), Shahid Amin (üçüncü ve dördüncü bölümler) ve Keith Hart (tümü) tarafından gözden geçirilmiştir. Ayrıca Victor Mair, Joe McDermott, Juliet Mitchell, Norman Stockman ve diğerleri yardımlarını esirgememiştir. Kumař ticaretine ilişkin referanslar konusunda Esther Goody'ye çok şey boruyum. Ayrıca

ismini bilmediğim birçok okuyucuma değerli eleştirileri için ve Ruth Daniel'a metnin son halini gözden geçirdiği için teşekkür ederim.

JACK GOODY

St. John's College, Cambridge

Mart 1995

tamadres.com

GİRİŞ

Batının Doğuyla Sorunu

Samuel Johnson'ın *Habeşistan Prensi Rasselas'ın Öyküsü* (1759) adlı eserinde şair Imlac, Rasselas'e, Mutlu Vadi'nin dışında kalan dünyanın durumunu açıklamaya çalışır:

Yakınoğuda, "Avrupa'nın kuzey ve batı uluslarından çok sayıda insanla sohbet ettim. Bu uluslar bugün dünyanın tüm gücüne ve bilgisine sahiptir. Karşı konulamaz orduları ve dünyanın en uzak kesimlerini yöneten donanmaları vardır. Bu adamları bizim krallığımızın vatandaşları ve etrafımızdaki uluslarla karşılaştırdığımda neredeyse başka bir yaşam formu gibi görüyorum. Onların ülkelerinde elde edilemeyecek bir şey istemek çok zordur. Adını hiç duymadığımız binlerce sanat, onların rahatı ve memnuniyeti için durmaksızın icra edilir. Yaşadıkları iklimin onları mahrum bıraktığı her türlü şeyi ticaretle temin ederler."

Prens, "Nasıl oluyor da Avrupalılar bu denli güçlü?" dedi. "Neden onlar Asya ve Afrika'ya ticaret ya da fetih için kolayca gelebiliyorken Asyalı ve Afrikalılar aynı yolları kullanarak onların sahillerini işgal edemiyor, limanlarına koloniler kurmuyor ve yönetimi kendi prenslerine vermiyorlar? Onları geri götüren rüzgâr bizi de oraya taşıyamaz mı?"

Imlac, "Efendim, onlar daha güçlü çünkü bizden daha bilgililer," dedi. "Bilgi her zaman cehaletten üstündür, insanın diğer tüm hayvanları yönetmesinin sebebi budur. Ama onların bilgisinin neden bizden daha fazla olduğunu Tanrı'nın sual olunmaz takdiri olarak açıklamaktan başka çarem yok."¹

¹ Samuel Johnson, *Habeşistan Prensi Rasselas'ın Öyküsü*, çev. Ayşe-gül Pomakoğlu, Maya Kitap, 2016, s. 47.

Avrupalılar diğer uluslar karşısındaki üstünlüklerinin farkına ne zaman vardı?² Etnik üstünlük, insanlık durumunun evrensel bir özelliği ve birey benmerkezciliğinin topluluklar düzeyindeki etnomerkezci karşılığıdır. Böyle bir genel üstünlük anlayışı, tekil aşağı olma durumlarının mevcudiyetiyle, yetersizliğin kabullenilmesiyle, kişisel kuşkuyla ve özleştiriyile çelişmez. Fakat başka bir düzeyde, topluluk durumlarında çok açık olarak ortaya çıkar. Gauntlu John'un ölüm döşeğinde yatarken yaptığı konuşmada belirttiği gibi,

Kralların bu yüce tahtı, bu soylu ülke
Bu ululuğun yurdu, bu kahraman ada, bu yeryüzü cenneti...^{*}
(II. Richard, 2. Perde, 1. Sahne)

Shakespeare'de bulamadığımız şey, Johnson'ın 1759'da Sanayi Devrimi başlamadan önce (bu bağlamda kapitalizm doğmadan önce) yazdığı *Habeşistan Prensi Rasselas'ın Öyküsü* adlı eserinde açıkça ifade edilir: Batının Doğu karşısında genel üstünlüğü. Johnson, *Rasselas*'te, gücü ve bilgiyi, özellikle de askeri gücü ve ateş gücünü, Avrupalılara has nitelikler olarak görür. Bu, Carlo M. Cipolla'nın 1965 yılında yayımladığı *Yelkenler ve Toplar* adlı kitabının konusunu akla getirir. Avrupalıların yüksek bilgi düzeyine dayanan bu müthiş gücü, bol ticari kazanç sağlar. Buraya kadar her şey tamamdır; ne var ki daha sonraları Batının bu üstünlüğü, kâh insanların hayvanlar karşısındaki üstünlüğüne kâh "Yüce Varlığın sorgulanamayacak istencine" göndermede bulunan bir kılığa bürünmüştür. Fakat bu üstünlük hiçbir şekilde ezeli bir üstünlük değildir; aksine "insan zekâsının ilerleşiminin, aklın gelişiminin, bilimin attığı başarılı adımların

² Doğunun, on sekizinci yüzyılın sonlarında "yeniden keşfi" hakkında, bkz. Mannsaker, 1990; Said, 1978 ve Schwab, [1950] 1984.

* William Shakespeare, *II. Richard*, çev. M. Hamit Çalışkan, Yapı Kredi Yayınları, 1992 -çn.

sonucudur.”³ Bu arada aklın kullanımı, Hıristiyanlığın gelişi, “felsefenin belirmeye başlaması ve putperest karanlığın yok oluşu” ile ilişkilendirilmiştir.⁴

Avrupalıların “neredeyse başka türden varlıklar” olduğu fikri, savunmacı bir narsisizmin sebep olduğu basit bir etnomerkezcilik değildir; bu fikir Rönesansın, bilimsel devrimlerin ve Aydınlanmanın başarılarına dayanmaktadır. Dolayısıyla bilgiye, akla (yeni moda olmuş bir kavram), güce ve ticarete yapılan vurgu kuvvetlidir. Bütün bu gelişmeler yeni de olsalar, bunların kökleri sıklıkla, çok daha geçmişte, kültürün derin yapılarında, Yunanlardan (veya Germenlerden) kalan mirasta ve Yüce Varlığın bahsettiklerinde (seçilmiş bir ırkta ve Hıristiyanlığın gelişinde) yatıyormuş gibi görünür. Başka bir deyişle tarihsel ve özgül olan bir avantaj, uzun süre geçerli olan, kalıcı ve neredeyse biyolojik bir üstünlük olarak genelleştirilmiştir. Dahası böyle bir üstünlüğün nedeni olan özel koşullar her zaman iyi anlaşılammış, bunun sonucu olarak da Batılı tarihçiler, hümanistler ve sosyal bilimciler Doğu ve Batı arasındaki ilişkiyi çoğu zaman yanlış değerlendirmişlerdir. Bazı Doğulu araştırmacılar bile deniz aşırı yayılmacılıktan, bilimin gösterdiği gelişmelerden, genel olarak teknolojinin ve bilgi birikiminin ulaştığı boyuttan ve son olarak da Avrupa'nın endüstriyel gelişiminden gözleri kamaşarak aynı hataya düşmüşlerdir.

En genel düzeyde, Avrupa ve Asya arasında var olan karşıtlığın kökenleri –ki bu karşıtlığın vardığı nokta Doğunun giderek daha aşağı görülmesidir– Batı tarihinin erken dönemlerinde yatmaktadır. Yunanlarla Persler arasındaki mücadeleye, Asyalıların, barbarca bir ihtişam ve despotik bir otoriteyle birlikte anılmalarına neden olmuştur; Aristoteles *Politika*'da Doğuluları köleliğe daha uygun insanlar olarak

³ Johnson, 1759, s. 116.

⁴ A.g.e., s. 186.

betimlemiştir.⁵ Ortaçağ Hıristiyan ve Avrupa kimliği bu düşünceleri güçlendirmiştir; Montesquieu, Aristoteles'i takip ederek, Avrupa'nın "özgürlük için olağanüstü yeteneği" ile Asya'nın "köleliğe yatkın ruhu"nu karşılaştırmıştır: "Orada, köleliğin kahramanlığından –ki bu, despotik krallığı bir arada tutar– başka bir şey bulamazsınız; çünkü orada siyasal ilişkiler itaat ve saygıya dayanır."⁶ Avrupa ticaretinin on yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda yayılmasıyla birlikte Doğu hakkında edinilen bilgideki artış, Avrupa ve Asya arasındaki bu genel karşıtlığın doğruluğundan kuşku duyulmasına sebep olmuştur: Çin hakkında farklı bir bakış açısı için diyetenler Cizvitlerdi; Hindistan içinse tüccarlar, gezginler ve yöneticiler.⁷ Ne var ki tüm bu değişik görüşler, Johnson'ın fantezisinde de gördüğümüz üzere, Avrupa ve Asya arasındaki farka ilişkin yaygın kanıyı çok az etkileyebilmiştir.

İngiltere'de Sanayi Devrimiyle birlikte, bu siyasal karşıtlık, klasik iktisatçıların ellerinde ekonomik bir karşıtlığa dönüştü. Bu iktisatçıların görüşleri, Adam Smith'in, kitlelerin yoksulluğunu ekonominin artan nüfusa ayak uyduramamasına bağlayan, *Ulusların Zenginliği* adlı kitabına kadar dayanır. Bu konu daha önce, aşırı nüfus artışını sıcak iklimlere dayandıran Montesquieu'yü de meşgul etmiştir; Çin, doğal özgürlüğü göz ardı ederek bunun yerine ticareti denetleyen yapay düzenlemeleri yeğleyen durağan bir rejime sahipti.

Klasik iktisatçılardan etkilenenlerden biri de 1850-1883 arasında İngiltere'de yaşayan Karl Marx'tı. Marx, sulamaya dayalı tarımla uğraşan itaatkâr köylü halkın despotça yönetildiği, "durağan Asyalı devlet" kurgusunu benimseyen kimi yazarları ve rağbet gören kimi yaklaşımları takip etti. Bu, Asya tipi yaşam tarzıydı. Asyalı devletler birtakım derinde

⁵ "Barbarlar doğal kişilikleri gereği, Yunanlılardan (ve Asyalılar, Avrupalılardan) daha köle ruhlu oldukları için, bu despotça yönetime gık demeden boyun eğler." Aristoteles, *Politika*, çev. Mete Tuncay, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993

⁶ Montesquieu [1989], s. 280, 284.

⁷ Cizvitler ve Çin hakkında bkz. Dawson, 1967 ve Mungello, 1989.